Чыла эллаcе пролетарий-шамыч, ушныза! *Ленин—Сталин паша верч кучедалаш ямде лий!*

Ямде лий

ВЛКСМ МАРОБКОМЫН ОРГАНЖЕ

Адрес: Йошкар-Ола, Пограничный урем, 45, „Ямде лий" редакций

XVI Марийский областной комсомольский конференций шке пашажым пытарен

27 сентябрьыште кас заседанийыште конференций делегат-шамыч ВЛКСМ Маробкомын руководящий составышкыже тайный голосований дене сайлашлан кандидат-шамычым выставитлышт. Кажне кандидат-шамычым посна обсуждатлыме. Тайный голосований дене ВЛКСМ Маробком пленум членлан 55 енгым, пленум членыш кандидатлан 9 енгым, ревизионный комиссийыш 9 енгым сайлыме. Тидын дене XVI Марийский областной комсомольский конференций шке пашажым пытарен.

ВЛКСМ ОБКОМЫН ПЛЕНУМЖО

27 сентябрьыште ВЛКСМ Марийский Областной комитетын первый организационный пленумжо эртыш. ВЛКСМ Обкомын первый секретарьлан **П. В. Щербаков** йолташым, пропаганда да агитаций дене секретарьлан **А. А. Замятин**, йолташым да школьный молодежь ден пионер-шамыч коклаcе паша дене секретарьлан **Т. Н. Лещенко** йолташым сайлыме.

ВЛКСМ Маробком бюро членлан **П. В. Щербаков, А. А. Замятин, Т. Н. Лещенко, В. Ф. Смирнов, И. М. Сайтиев, К. Е. Зинин, Ф. П. Бахтин, П. А. Алмакаев** да **И. Т. Мотовилов** йолташ-шамычым сайлыме.

ВЛКСМ обкомын крестьянский молодежь отдел вуйлатышылан **В. Ф. Смирнов**, военно-физкультурный отдел вуйлатышылан **И. Т. Мотовилов** йолташ-шамыч сайлалтыныт.

„Рвезе Коммунист" газетын отв. редакторлан **И. М. Сайтиев** йолташым да „Ямде лий" газетын отв. редакторлан **П. А. Клюкин** йолташым сайлыме.

Ме могай обязательствым налына

2-шо октябрьыште утренник годым ме Сернурский средний школышто тунемше-шамычын обращенийыштым лончылен лекна. Мемнан школышто тунемше чыла йоча-шамычат нунын ойыштым приниматлат. Меат „отлично" да „хорошо" отметка дене гына тунемаш тӱҥалаш, школыштат, моло вереат сай дисциплиным ончыкташ обязательствым налына. Ме Цибикнурский средний школа дене социалистический договорым ыштышна, школнан чыла классше-шамычат ваш-ваш соревноватлат.

Сернурский йоча-шамыч тӱшкан „ПВХО" значокым налаш мутым пуэныт да молымат ӱжыныт. А ме кажне тунемшылан кок оборонный значокым налаш обязательствым налын улына. Мемнан школышто кызытат значкист-шамыч шукын улыт. Садовин Леонидын 4 оборонный значокшо, Ефремов Венедиктын 3 значокшо уло. Нунын семын 3—4 значокан-шамыч молат улыт.

Меат Сернурский средний школышто тунемше-шамычын ӱжмышт почеш шенгелан кодмашым пытараш, колхозыштына, моло общественный верлаште общественный пашам ышташ тӱҥалына. Кызытат мемнан коклаште ятыр общественник-шамыч улыт. А 9-ше классыште тунемше Петров Алексей шке колхозыштыжо кенгеж мучко кружокым вуйлатен, кызытат вуйлата.

Учком вуйлатыше—

Туманов Володя.

Йошкар-Олинский район, Медведевский средний школа.

Йошкар-Оласе 8 номеран школын 7-ше „Б" классыштыже тунемше Абдрахманов Шура (пурлаште) тунеммаште почеш кодшо Швалева Галялан геометрий дене задача-шамычым решитлаш полша.

Фото С. Чуршуковын.

Кажне йоча отличник лийын кертеш

Кодшо тунемме ийыште ме Семенов Ваня дене коктынат „посредственно" велэ тунемына ыле, а тений у тунемме ийын первый кечыже гычак утларак тыршен тунемаш тӱҥалын улына: мӧнгӧ пумо пашам сайын шуктен толына, уроклан ямдылалташ жапым утларак ойырена. Садланак вет „хорошо" да „отлично" отметка дене тунемына.

Теве мемнан школыштак тунемше Коротков Коля ӱмаште эре „плохо" отметкым налеш ыле, а тений тудат отлично тунемаш тӱҥалын. Вет кажныланат отлично тунемаш лиеш, тидлан тыршаш гына кӱлеш.

Афиногенов Миша.

Йошкар-Олинский район, Цибикнурский средний школа.

Пионерский активым сайлаш ямдылалтына

Вашке 8 октябрь шуэш—пионерский активым сайлаш тӱҥалына. Мланна пионерский актив сайлаш кузе ямдылалтшаш нерген да сайлыме сборым кузе эртарышаш нерген старший

вожатый Конева Лена отрядной сбореш умылтарен пуэн. Адак „Пионерская Правдаште" печатлыме передовой статьям лудын улына. Ме кызыт сайлыме сборым сайын, интересно эртарашлан ямдылалтына. Планым ыштен отрядеш обсуждатлен улына. 8-ше октябрьыште специальный номер отрядвой газетым луктaш шонена. Отрядной газета редактор Румянцев Боря кӧлан могай статья возаш кӱлеш, шеледен пуэн: учительница Мария Степановна передовицым воза, Петухова Галя „Сталинцы" звенон, Чернов Аркаша „Танкисты" звенон, Кириллова Настя „Чапаевцы" звенон пашашт нерген возат. Мый соцсоревнований нерген возем. А отряд вожатый Родионова Алефтина у пионерский активын ыштышаш пашаже нерген ончыкта.

Адак социалистический родинан геройышт нерген отрядной альбомым ямдылена, сӱрет-шамычым, рассказ-шамычым поген ямдылен улына, альбомым оформитлышаш велэ кодын.

Тенякшина Нюра ден Алексагина Люба украинский танецым ямдылат. Кириллова Настя „Сталин" стихотворенийым тунемеш.

А Бусырев Гера ден Румянцев Боря клоунский костюм дене Бим-Бом инсценировкым ямдылат.

Сайлыме отрядной сборлан звено вожак-шамыч шке дневникыштым оформитлат, а отличник-шамыч тетрадьыштым кондат. Выставкым организоватлена.

Кызыт мемнан отрядысе пионер-шамыч „хорошо" да „отлично" тунемшаш верч соревноватлат.

Марышева Лия.

Йошкар-Оласе 4-ше номеран школысо III класс отрядын отряд совет председательже.

55 йылме дене

Владимир Ильич Ленинын комсомолын 3-шо с'ездыштыже (1920 ийыште) ойлымыжо СССР калыкын 55 йылме дене печатлалт лектын. Книган лӱмжӧ „Задачи союзов молодежи" маньылтеш. Тудо, Великий Октябрьский социалистический революций марте эсогыл шке письменностьшым иметлыдыме калык йылме денат—адыгейский, татский да моло йылме денат печатлалт лектын.

В. И Ленинын речьшым английский, болгарский, китайский, немецкий, французский йылме денат печатлен лукмо. 20 ий коклаште (1920 ий гыч 1940 ий июль тылзе марте) тиде книгам 8 миллион 620 тӱжем экземплярым лукмо. Кызыт ВЛКСМ ЦК-н издательствыже „Молодая гвардия" эше 125 тӱжем экземплярым луктын.

Экватор гыч уна-шамыч

„Клерк" рыбкомбинатысе (Приморский край) пашазе-шамыч тропический черепахым кученыт. Тудын кужышто 140 сантиметр. Нелытше 3 килограмм.

XII-шо Всесоюзный шахматный чемпионат пытен

3 октябрьыште шахматный чемпионат пытен Бондаревский ден Лилиенталь первый ден кокымшо верым (13,5 очко) налыныт.

СССР-н шахмат дене чемпионжо нерген вопрос Бондаревский ден Лилиенталь коклаште специальный матчыште разрешитлалтеш.

Смыслов кумышо верым, гроссмейстер Керес нылымше верым, 5-ше ден 6-шо верым Болеславский ден гроссмейстер Ботвинник шелыныт. Нуно 11,5 очко гыч налыныт.

70 ий станок воктен

Ленинградыште, Ворошилов лӱмеш заводышто Павел Федорович Лепешкин пашам ышта. Тудо 82 ияш. Тиде заводышко 12 ияшак паша ышташ пурен улмаш. 70 ий эре ик заводышто пашам ышта. Тиде жапыште тудо ик гана пашашке опоздатлен огыл.

Всесоюзный ял озанлык выставка. „Азербайджанский ССР" павильон.

Фото Н. Шайкинын.

1941 ийыште солнечный затмений

1941 ий сентябрьыште солнечный затмений лиеш. СССР-ыште тудым Казахстаныште гына ужыт. Тушко 20 научный экспедиций-шамыч колталтыт. Наблюдательный павильон-шамыч кугу территориеш расположитлалтыт—Аральский теҥыз деч Китайский граница марте.

11 ияш математик

Муня Бродскийлан але 11 ий велэ. Тудо школышто тунемеш, адакшым Одесский Государственный университетын физико-математический факультетышкыже лекцийым колышташ коштеш.

9 ияшыже годым алгебрым шинчен огыл гынат, алгебраический задача-шамычым писын решитлен. Тудо планометрийым, стереометрийым да тригонометрийым самостоятельно тунемын. Кызыт тудо высший математикым пала.

Украинысе наркомпрос юный математиклан стипендийым назначитлен.

83.

В. И. ЛЕНИНЫН комсомолын III-шо с'ездыште ойлымыжлан 2 октябрьыште 20 ий темын

КОММУНИЗМЫН ЗНАМЯЖЕ ДЕНЕ

Тиде коло ий ожно, 1920 ий шыжым лийын. Пожар шикш дене леведалтше чодрала вошт, тошкен пытарыме пасу да олыкла гоч, пелэ шаланылше ялла воктен Москвашке поезд-шамыч каеныт. Паровозышто пуым олтеныт. А пу ытымек, вагонла гыч пассажир-шамыч лектеден, ончыкылык корнылан пуым ямдылен оптеныт. Пассажир-шамыч коклаште комсомолец ден комсомолка-шамыч — Российский Коммунистический Молодежь Союзын кумышо всероссийский с'ездышкыже ойырымо делегат - шамыч лийыныт. Нуно элын тўрлӧ верлаже гыч миеныт.

Рвезе ўдыр-шамыч фронтышто да тылыштат геройла кучедалыныт. Комсомолецым чыла вереат ужаш лиеш ыле. Йошкар звездан упшым, лудо шинельым чиен, кидеш винтовкым кучен, тудо кугурак йолташ-шамычше дене пырля тушман ўмбак каен. Кидеш товарым, пилам але кольмым кучен, йўштым да пургыжым шотлыде, тудо субботникыш каен — чодрам руэн, лумым ўштын, вагонлам ястарен.

Комсомолын кумышо с'езд делегатше-шамычлан кугу пиал лийын: нуно шемер - шамычын великий вождьшо да учительже — Владимир Ильич Ленинын ужыныт, молодежь союз-шамычын задачышт нерген тудын нигунамат мондалдыме речьшым колыныт.

Ленин ойлен: „...Кызыт 15 ияш улшо тукым коммунистический обществым ужеш, да шкеат тиде обществым ышташ тўҥалеш. И тудо шинчен шогышаш: тудын илышыжын пўтынь задачыже тиде **обществым** ыштымаш улеш“[1]).

Ленинын ойлымыжо лийын шуын. Великий Сталин вуйлатыме почеш, капитализм деч эрыктыме мландыште социализмын зданийжым ыштыме. Ме эре ончыко, коммунизмыш каена.

Ленин—Сталин партийын вуйлатыме комсомол социализм верч кучедалше да тудым ыштыше миллионло еҥ-шамычым воспитатлен. Старший поколений дене пырля нуно завод, у ола, электростанций, шахта, канал, кўртньӧ корно-шамычым ыштат. Социалистический ял озанлыкым ончыко нангаят. Государствым вуйлатат.

Коло ий эртыш. У самырык тукым кушкын. Тиде—Октябрь деч вара шочшо шамыч. Эше шукерте огыл нуно пионер гына ылыч.

Ынде нуно СССР-ын кугу гражданинже, коммунизмым ыштыше-шамыч улыт. Пионерский ийгот гыч лекдыме - шамычат ончыкшым коммунистический обществым ыштышаш улыт. Тидлан ямдылалташ кўлеш.

Советский пионер ден школьник-шамычын чаплын тунемаш да развиваялташышт чыла условият уло. Нунын ласкан тунемаш, шуко лудаш, лудмым пырля лончылаш, библиотека, музей, лабораторий, технический станций-шамыч дене пайдаланаш йӧнышт уло.

Шарнен шогаш кўлеш: тый юный ленинец улат, йошкар пионерский галстукым пыжыктен коштат гын, тый керек-куштат, керек-кунамат ончылно лийшаш улат.

Тый пионер улат гын, шке велэ сай тунемман огыл, а почеш кодшыланат полшышаш, пўтынь классет сай да отлично тунемже, манын тыршышаш улат.

„Коммунистический молодежь Союз, — Ленин ойлен, — чылам изинекак латкок ияш гычак, сознательный да дисциплинированный пашаште воспитатлыже, манын ышташ кўлеш“[2]).

„Пашазе ден кресаньык-шамыч дене пырля пашам ыштымаште велэ чын коммунист лияш лиеш“[3]), — ойлен Владимир Ильич.

Теве, мутлан, школышто ме электричествым тунемына. Тиде шинчымашым пашаште кучылташ тунемман. Школышто, клубышто, сельсоветыште але пачерыште электропроводка локтылалтын. Тӧрлате. Звонокым проводитлаш кўлеш. Проводитле. Тый тидым оксала огыл, награда верчат огыл, а тўшка пайдалан ыштет. Тыланет шкаланет ласка: вет тыйын шинчымашет кўлеш лийын. Но вот утларак сложный пашам ышташ кўлеш. Тыйын шинчымашет ок сите. Ленин ойлен: „Если мый шагал шинчымем нерген палем, то утларак шинчыше лийын шуаш тыршем да лийын шуам, но если айдеме мый коммунист улам да мыланем нимомат пеҥгыдын шинчаш ок кўл, манеш гын, то тудын гыч коммунистлан похожо нимат ок лек“[4]).

Тый уэш книгам кучет, тый умбакыже тунемат, тый родинылан эшеат пайдалырак лияш манын, утларак шинчаш тыршет.

Але теве самырык натуралист-шамыч. Нунын тунеммашышт илыш да общественный паша деч ойырлен ок шого. Ростовысо юннат-шамыч, мутлан, миллион дене теленомусым (пасусо вредительын — черепашкын, муныштым пытарыше изи насекомый-шамычым) шукемдат. Юннат-шамыч у сорт шыдаҥым, грушым, олмам куштат. Нуно советский наукым ончыко колташ полшат.

Родинылан, партийлан да великий вождь Сталин йолташлан преданный улшо шўдӧ да тўжем дене пионер ден школьник - шамыч общественный пашаште участвоватлат да пашам ыштат, мемнан родинылан пайдам кондат.

Шке тўҥ долгыштым шуктен — сай тунемын, да социализм верч кучедалмаште участвоватлен, пионер ден школьник-шамыч шемер - шамычын великий вождьшо да учительже Владимир Ильич Ленинын сугыньжо-шамычым шуктат.

Д. Вайсбард.

1) Ленин, XXX том, 416—417 стр.
2) Ленин, XXX том, 417 стр.
3) Ленин, XXX том, 416 стр.
4) Ленин, XXX том, 407 стр.

Марийский АССР-се „Красный Волгарь“ судоремонтный заводлан Советский Союз Герой С. Н. БУТЯКОВЫН лўмжым присвоитлыме нерген

РСФСР Верховный Совет Президиумын

УКАЗШЕ

Марийский АССР-се „Красный Волгарь“ судоремонтный заводын пашазе, инженерно-технический пашаеҥ да служащий-шамыч коллективын да руководящий республиканский организаций-шамычын йодмыштым шукташ да „Красный Волгарь“ судоремонтный заводлан Советский Союз Герой Сергей Николаевич **Бутяковын** лўмжым присвоитлаш.

РСФСР Верховный Совет Президиум Председатель **А. БАДАЕВ.**
РСФСР Верховный Совет Президиум Секретарь **П. БАХМУРОВ.**

Москва, 1940 ий 25 сентябрь.

Пионерлан тыгай лийман мо?

(Фельетон).

Кече кўшкӧ кўзен, Мишан пӧрт окнашкыже шыргыжалын онча. Кече Мишан мален кийымыжым ужо. „Э-э, — шоналтыш кече, — мо пеш шуко мала, вет школыш каяшыжат шуйныс. Ынде мыняр эр лиеш, Мишан эре кроватьыштыже ужам: 9 часлан да монь велэ кынелеш. Ай-ай його. Уке, мый тидым когартен кынелтем“ — манын шоналтышат, чот гына Мишан капшым ырыкташ тўҥале.

Изиш лиймек Миша „роп“ тӧрыштен кынеле. Вуй мучаште часым ончале, а часын стрелкыже индешымат вонден, вашке 10-ыш шуэш.

— Авай, вакшым поген нал,— кычкыра Миша. Шкеже содор гына, шаланыше вуйнак, лавра шўргӧ - кидан кочкаш пурен шинче. А тудо шўргым пе-еш шагал годым мушкеш. Кенгежым йўштылаш пурмыж годым мушкылтеш, а телым йўштӧ манын, огешат муш. „Кырт-корт“ пурльо да чияш тўҥале. Картузым кычалеш, нигушто ок му.

— Авай, картуз уке, кушто? Вашке кычал! — Миша нюсла. Картузым упшалмеке, сумкам кычалаш пиже. Эх, пиалдыме, пиалдыме. Сумкаже адак куш йомын гын? Мишан сумкажым аваже олымбал йымалне муын пуыш.

А Миша ик ганат сумкам ишкыш огеш саке, чийме вургемым куш шона, тушко шуэн кода. Зато тудын рогаткыже эре ишкыште кеча. Кайыкым мойын ужеш гын, вигак руалта. Шукерте огыл рогаткыже дене школа окнам изиш гына ыш шалате. Вот тачат тудо ик кидышкыже рогаткым нале да сумкам сакен, школышко лектын куржо.

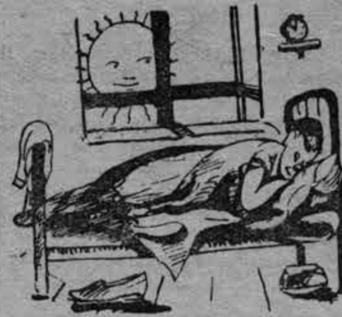

Миен шуо гын, уже кокымшо урокланат звонок йоктале. Йӧра школжо шке ялыштыжак, а то кечвалланат миен огеш шу ыле.

Молан почеш кодын тольыч? — учитель Миша деч йодеш.

— Мый авамлан сомылым ыштышаш полшышым, — Миша ӧрде пелешта.

Кокымшо урок — географий. Учитель Яков Иванович рат дене умылтарышат, ученик-шамыч деч йодышташ тўҥале. Тудо Мишам карта деке лукто.

— Миша, тый мланна Волга эҥерым ончыктыл. Тудо кужеч йогаш тўҥалеш да куш йоген пура? — Яков Иванович йодеш.

Миша полушарийын карта вок-

тен пӧрдеш велэ, Волга эҥерым кычалеш. Но нигузеат огеш му, эре Западный полушарийыште шинчажым пӧрдыктылеш.

— Вет кызыт гына ончыктылым, — учитель брын каласыш.

— А тудо колышт ыш шинче, шеҥгечын йўк шоктыш. — Тудо кагаз дене модыш гармоньым ыштыле.

Звонок йўк шоктыш. Миша парта гоч тӧрштен лекте да рогаткыж дене тўгӧ лектын куржо.

* * *

Чыла урок пытыш. Мӧҥгыш каяшлан звонок йўк шоктыш. Пионер-шамыч сбореш кодыч. Мишат пионер. Но тудо пионер але уке — палаш огеш лий: оҥыштыжо галстук кечылмеш, оҥжо чара, тувыржым полтыштенат огыл. Сбореш кодшаш олмеш, сумкажым руалтышат, мӧҥгышкыжӧ чымалте. А мӧҥгышкыжӧ толмек, сумкам кудалта, уремыш лектын куржеш да эрлашыжым школыш каймешке сумкаже кўшто кия — огешат пале. Теве Мишан ик кечыже тыгай. Тендан коклаштат Миша гай-шамыч улыт мо? Пионер тыгай лийман мо?

В. СЕМЕНОВ.

Редакций деч: Йоча - шамыч, тиде статьям обсуждатлен палза да шке ойдам мемнан дек возыза.

115 ияш колхозница Таташвилин тукымжо

Грузинский ССР, Хашурский районысо Земо-Агареби ялыште 115 ияш колхозница Нина Таташвили ила. Тудын тукымыштыжо 83 еҥ: 4 эргыже, 5 ўдыржӧ, 56 уныкаже, уныкаштын 16 икшывышт, а нунышын адакат 2 шочшышт уло. Таташвилин эн изи ўдыржӧ 35 ияш, эн кугыжо 92 ияш. Изи ўдыржын 8 икшывыже, а 92 ияш ўдыржын 6 икшывыже у

ПЕРВЫЙ УЧЕНИК

С. М. КИРОВ КУЗЕ ТУНЕМЫН

Сережа Костриков (Сергей Миронович Кировын тиде чын фамилийже) приютышто воспитыватлалтын. Тӱредме ӱпан, томам вургемым чийше, ошалге да канга йоча-шамычым эре мыскыленыт, а южгынамже уржумский поян-шамычын темше эргышт нуным кыратат улмаш.

Ик гана купеч эрге-шамыч Сережа ӱмбакат кержалтыныт, но Сережа ӱмбак кержалтше ик балбезым туге чот кырен, даже тудлеч вара Сережам тӱкалташат тоштын огытыл, а шкеж гын приютын чын геройжо лийын.

Приютысо йоча-шамыч церковно-приходской школышто, а варажым городской училищыште тунемыныт. Сережа классыште эн сай ученик улмаш.

Математика дене туныктышо учитель тупиц йоча-шамычым койдараш йӧратен.

— Эх, молан тыйын вуетше? — чӱкыдынак тудо уржумысо торговецын эртыже Климов деч йодын.— А эше кемым йытыраен шынденат!

— Ну-ка, Костриков,— учитель ӱжын,—мий полшо.

Костриков задачым писын решатлен, тунам Морозов класс век савырнен, Сергей ӱмбак ончыктен каласен:

—Вот Костриковлан чынжымак вуй кӱлеш. Тудо вуйжо дене кугу пашам шукта.

Городской училищым Сергей ниго деч сайын тунем пытарен да Казаньыш каен. Тудо тушто казанский технический училищын механический отделенийышкыже пурен. Математика, физика да химийлан Сергей Костриковын пеш кугу способностьшо улмаш. Яра жап годым тудо тӱрлыжымат ыштылаш йӧратен, ниго деч сай приборым ыштылын.

— Кидет шӧртньӧ!—тудлан йолташышт ойленыт!— Тый инженер лиятак!

Но Сергей кӧ лийшашым ончычак шонен: шке илышыжым революцийлан пушашым тудо пален. И, туштенрак шыргыжалын, ойлен:

— Мый тудо лиям, кӧ лияш кызыт эн кӱлешан.

Сергей изи начар комнатыште Владислав йолташыже дене пырля илен. Ик гана Сергей изи электромоторым ыштен. Тиде электромоторым ышташлан кугу труд пышталтын, садлан тудын пеш шергеш шотлен.

С. М. Киров Астраханьыште улмыжо годым.

Ик гана тыгай случай лийын: Владислав пытартыш шке брюкыжым кушкедын. Тунам Сергей пазарыш каен да, пытартыш поянлыкшым—шке ыштыме моторжым ужален да йолташыжлан брюкым налын.

Тудо йолташыже-шамычлан полышым пумо деч нигунамат отказатлен огыл. Почеш кодшо-шамычлан сложный формула да законшамычым эреак умылтарен.

Ик гана Сергей дек тудо классыштак тунемше Яковлев обратитлалтын.

— Сергей, мылам задачым возен налаш пу: ала можо мыйын ок лек,—йодын тудо.

Костриков вашмутым пуэн:

— Мый возен налаш тыланет ом пу,—тыге ыштен нимогай пайдат ок лий. Шич, шке решитле, а мый тыланет полшем.

1904 ий 31 майыште Сергей казанский промышленно-технический училищым тунемын пытарен.

Сергей Миронович Костриковлан пумо аттестатыште возымо, тудо „... теве могай шинчымашым ончыктен: арифметика да алгебра — отлично (визыт), физика—отлично (визыт), механика—хорошо (нылыт), химия — хорошо (нылыт)“.

Звенаште мом ыштыраш?

ЭН ТӰҤ ПАША НЕРГЕН

Редакцийышке возышо ятыр йоча-шамыч шке письмаштышт первый кече гычак тыршен тунемаш тӱҥалмышт нерген возат.

Но посна йоча-шамычын тунеммын первый кечылаштыжак „плохо“ отметкым налын шуктымышт нергенат письма-шамыч улыт. Туге гынат, нине письмаште пионер-шамычын тышке кузе ончымышт, „плохо“ отметкым кузе пытараш полшымышт нерген ик шомакат уке. А вет звенан тӱҥ пашаже — звенаште пионер-шамыч чыланат сайын тунемышт, манын тыршаш.

Ме кодшо номер „Ямде лий“ газетеш звенаште мом ыштышаш нерген возен улына ыле. Но тудо ончыктымо пашам шуктен толмо дене пырля пионерлан эн тӱҥ паша—тунеммашым мондыман огыл.

Пионер-шамыч ленинец-сталинец лӱмым нумалыт. Тиде нуным туге тунемаш обязатла, кузе Владимир Ильич Ленин тунемын, кузе Иосиф Виссарионович Сталин тунемын. Мемнан великий вождь-шамыч шкештат сайын тунемыныт да шке йолташыштланат полшеныт.

Анна Ильинична Ульянова Ленин нерген шке шарнымашыже каласкала:

„... Тудо йолташышт-шамычлан умлыдымыштым перерыв жапыште умылтарен, Саша изаже семынак южгынам гимназийышке пел час ончыч толын, нунылан греческий але латинский йылме гыч нелэ верым переводитлен, але сложный теоремым умылтарен...“

Пионерын да чыла звенан паша честьше—вараш кодшо йолташ верч тыршаш.

Звенон пионер лӱмым позоритлыше поступкым ӧрдыжеш коден каяш праваже уке. Пионер „плохо“ отметкым налын гын, звено вигак погынымаш да молан тыге лиймым пален налман. Пионер тунемаш ӧркана гын, тудым урокым ямдылалташ заставитлаш кӱлеш. Но адак тыгеат лийын кертеш, кунам южо предмет пионерлан умылашыже нелэ, але уроклан ямдылалташ эн кӱлеш условийже уке лиеш. Тунам тудлан полшаш кӱлеш.

Пионер урокышто дисциплиным нарушатлен, але уремыште шкенжым сайын кучен огыл гын—звено вигак погынышаш да тудын поступкыжым обсуждатлышаш, тудын дене серьезно гына кутырен налман.

Звено кажне пионерын успеваемостьшылан да поведенийжылан отвечатла, а кажне пионер—пӱтынь звенан тунеммыжлан отвечатла. Тидым чылалан шинчен шогыман.

Тунемше-шамычын тӱҥ пашашт—сай да отлично тунемаш

(XVI Марийский областной комсомольский конференцийыште ВЛКСМ обком секретарь П. В. Щербаков йолташын ыштыме отчетный докладше гыч).

ВЛКСМ ЦК X пленумын решенийжым илышыш пуртымаште комсомольский организаций-шамыч икмыняр сеҥымашым ыштеныт. Республикыште 17 школа 1939—40 тунемме ийым успешно пытарышт, тушто ик классыште кок ий тунемаш кодшо уке. Оршанский район Великопольский неполный средний школысо комсомольский организаций ден учитель - шамычын школа пашам виянгдаш кӱлешым кучедалмышт дене тунеммаште успеваемостьым 90 процентыш нӧлтымӧ. Сернурский средний школышто 106 комсомолец гыч чылаат сай тунемыныт. Тыгай сай примерым лу дене, шӱдӧ дене ончыкташ лиеш.

Но посна школьный комсомольский организаций-шамыч ВЛКСМ ЦК X пленумын решенийжым илышыш пуртышаш верч путырак начар кучедалыт. Мутлан Звениговский район, Исменецкий НСШ - те 17 комсомолец гыч пелыже начар тунемыныт, тыште [illegible]немше - шамыч коклаште [illegible]т дене модмаш шарлен, [illegible]те комсомолец - шамыч [illegible]участвоватленыт.

ВЛКСМ ЦК X пленум школьный комсомольский организаций деч школлаште трудовой дисциплиным пеҥгыдемдаш, учебно-воспитательный пашам саемдаш кугун требоватлен. Комсомольский организаций, комсомолец ден пионер - шамыч дисциплиным пудыртымаш, хулиганство ваштареш кучедалшаш улыт. Тыгак начар тунеммашым пытараш тыршыман. Вет тунемше-комсомолецын тӱҥ пашаже — хорошо да отлично тунемаш.

Отчетный жапыште пионерский организаций ятыр кушкын, пионерский организаций-шамычын пашашт саемын. Кодшо конференций жапыште республикыште 1.106 отряд да 37.718 пионер ыле гын, кызыт 1.425 отряд да тушто 45.525 пионер уло. Отчетный жапыште 319 отрядым угыч организоватлыме да пионерыш 7.807 еҥым пуртымо.

X пленум деч вара пионервожатый-шамыч составым ятырак саемдыме. Пионерский организаций-шамычын пашаштым саемдымаште комсомольский организаций - шамыч велэ огыл, тугак учитель-шамычат кугун полшеныт. Пионер-шамыч коклаште тунеммын качествыжат ятыр саемын. 1939 — 40 тунемме ийын первый чырыкыштыже пионер-шамыч коклаште 164 отличник да 130 ударник ыле гын, тунемме ийын мучашыштыже — 285 отличник да 554 ударник. Октябренок-шамыч коклаштат паша ятырак саемын.

П. В. Щербаков.

Пионер пӧрт, ДТС - шамыч шке пашаштышт ятыр сеҥымашым ыштеныт. Нуно йоча-шамычым кружковой пашашке атыр шупшыныт, йоча-шамычын досугыштым сай организоватленыт. Йошкар-Оласе пионер пӧрт пелен драматический, кукольный, балетный, хоровой, фото, радио кружок-шамыч пашам начар огыл ыштеныт. Тыште библиотека, лудмо зал, каныме комната да молат уло. Звенигово ден Юринысе пионер пӧрт-шамыч шке пашаштым але марте начар шуктен толыт.

Республиканский ДТС шке пашаштыже шагал огыл сай показательым иметла. Кызыт юный техник-шамыч кружок 70 уло, юный техник-шамыч у сложный конструкцийым ыштат. Юный техник-шамыч дене олимпиадым эртарыме, тиде олимпиадыште сай показательым ончыктымылан 6-шо номеран школышто тунемше Суворова Союзышто первый премийым налын. Но ДТС-ын кружоклаштыже але участникше-шамыч шагал улыт.

Тений республикыштына йоча олимпиада - шамычым эртарыме, тушто школлаште тунемше - шамыч коклагыч 28 тӱжем еҥ, внешкольный учреждений линий дене—1000 утла йоча участвоватленыт. Волжский, Юринский, Горно-Марийский районлаште йоча олимпиадым сайын эртарыме.

Ончыкыжо школа, пионерский организаций-шамычын пашаштым саемдымашке комсомольский организаций - шамыч вниманийым утларак ойыраш улыт. Пионер ден школьник-шамыч коклаште оборонно-физкультурный пашамат кӱлеш кукшытыш шындыман.

Телеграф увертара

Лондоным бомбардироватлымаш

2 октябрьыште Лондоным германский авиаций у э ш бомбардироватлен. Лондонышто воздушный тревога кече мучко 6 гана увертаралтын. Населенийлан нӧрӧп дене бомбоубежищылашке шылашыже логалын. Германский летчик-шамыч ола дек чоҥештен мияшлан бомбардироватлашлан пылан ийгечым использоватленыт. Темза эҥер воктен да олан восточный ден юговосточный районлаштыже улшо военный шотышто важный сооружений-шамычым бомбардироватлыме.

Гуансийсе ӱдыр — китайский калык армийын боецше.

Пырдыж газетым кузе лукташ

3. Газетым сӧрастарыме нерген

Газетым сӧрастарен моштеда гын, тудым йоча-шамыч йӧратен лудаш тӱҥалыт. Кужу газетым лукташ ок кӱл. А южо вере газетым пеш кӱкшӱм луктыт Тиде йоҥылыш. Газетын кӱкшытшӧ 50 сантиметр, кужышто 1 метр лиеш гын, сай. Тыгай газета лудшым

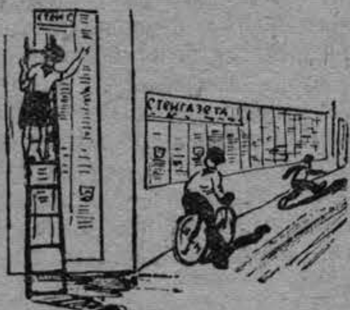

Газетым тыге ида шуйо.

ок нойыкто, газетыште возымым пӱтынекат раш ужаш лиеш. Но обязательно тыгай размерым установитлаш ок лий. Газетын кугытшо материал, кагаз, газетын лекме срокшо деч зависитла. Колонка-шамычым ойрашлан тӱрлӧ тӱсан кагазым п ы ж ы к т ы л а ш лиеш. Заметка - шамычын текстыштым тушь да печатный шрифт дене возаш кӱлеш. А заголовкыштым кок тӱрлӧ чия дене возаш интересно: рашырак чияж дене пералтше мутым возыман. Чиям моштен кучылтса. Мутлан, заголовок кок мутан. Ик мутшым те волгыдо ужар чия деве, а весыжын нарыче чия деве возенда. Но тиде чия-шамыч почти ик гай койыт. Ик вуймутышто йошкарге ден кӱрен, шеме ден пелганде чия лийын огыт керт. А ойыртемалт шогышо-шамыч: ужарге ден йошкарге, нарынче ден пелганде, фиолетовый ден нарынче, канде ден йошкарге, шеме ден нарынче лийын кертыт.

Южо пырдыж газетлаште заметка-шамычын текстышт ӱмбаланак тӱрлӧ тӱсан чия дене силуэтым, тӱрлӧ полоса-шамычым ыштымым, лозунгым возымым ужаш лиеш. Тыге ышташ ок йӧрӧ. Тиде заметка-шамычым лудмаште мешая велэ. Сӱрет шагалрак лийже, но зато газета культурный, ару, интересныйрак, пӱсырак лийже.

Газетым сӧрастарышашлан лийын пырдыж газета лукмаш ик кок кечылан ынже шуйно. Печатлышашлык материалым ойрымыда годым эн кӱлешыракшым ойыркален пургыза.

Газетым кузе чӱчкыдын лукташ? Тиде редколлегий деч зависитла.

Пырдыж газета тунеммаште, отрядын пашаште полшышо да организатор лийже манын, тудым тылзылан 3 гана деч шуэн огыл лукташ кӱлеш.

Теве мемнан каҥашна тыгай. Тендан пырдыж газета лукмо пашаште могай йӧсылык лиеш гын, мемнан деке возыза, а ме тыланда полшаш тӱҥалына.

Редакций.

КИТ НЕРГЕН

Кит мланде ӱмбалне эн виян животный. Кит почшо дене лупшалын, шлюпкым гына огыл, но изирак судномат пудыртен кертеш. Кит вийже дене океан вӱдым кок велышке шелын, пеш талын иеш. Но китын вийжым кузе висыман? Вет кит шкеж дене нимогай опытымат ышташ ок пу.

Китын вийжым вигак висаш ок лий, но Кит почеш писын коштшо судно дене каяш гын, тудын могай скорость дене иймыжым палаш лиеш. А китын кайме скоростьшым палымек, тудын вӱдым могай мощность дене шелын каймыжым шотлен лукташ лиеш.

Мутлан, кит гаяк форман да кугытан вӱд ӱмбал судно ыштыме лийже. кит ийын кайме семын, часлан 27 километрым каяшлан, тиде суднасе машина могай мощностян лияш кӱлеш? Ученый-шамыч тыгай суднаште машинан мощностьшо 1775 имне виян, манын шотлен луктыныт. Тыгеже китат теҥгыз ӱмбалне часыште 27 километр скорость дене иймыже годым тыгай кугу мощностьым луктеш.

Но кит-шамыч тыгай скорость деве шукыжо годым вӱд ӱмбач огыл, а вӱд йымач ийыт.

* * *

Кандe кит-шамыч Мланде ӱмбалне эн кугу животный улыт. Нунын кутышышт 30 метрышке шуэш, а нелытышт 100 тонн утла.

27 метр кутышан ик канде китын шӱмжым, шодыжым да моло органжымат висен ончымо. Китын шодыжо тоннат угла, а шӱмжӧ—631 килограмм нелытан улмаш.

Кугу китын капыштыже 8 тӱжем литр вӱр уло, а тиде вӱрыштӧ 1700 литр кислород растворитлалтын. Вӱд йымалне кит вӱрыштӧ растворитлалтше кислородшо деве да кугу шодыштыжо улшо кислород дене шӱла. Южгунамже кид вӱд йымалне лу-луаткок час лийын кертеш.

Рима Колесникова (Йошкар-Ола 6-шо номеран школа) ден Валя Ведерникова (5-ше номеран школа) икымше классыште тунемыт. Нуно коктынат музыкальный школышко тунемаш коштыт. Снимкыште: Рима ден Валя рояль воктен.

Фото А. Овечкинын.

Шыжым чодраште

Рӱжга шемалге пич чодра,
Пушенге - влак шогат шолдра
Ок шокто тушто кайык йӱк
Кеҥеж жап гай йоҥгалт мӱндӱрк.
Чодран сӧралже — емыжшат
Йылт кодын огыл ниможат.
Мӧҥгеш уэш пуа мардеж.
Лышташ ора южеш пӧрдеш.
Яндар да свежий воздух ден
Мардеж почеш кая курштен.
Вара темеш укшер йымак —
Лиеш мераҥлан сай тӧшак.
Йорга куэ шога лӱҥген,
Да шиште шкет шинча чӱҥген.
Кожганыл эркын „кож“ да „гаж“
Мутлангыч шоктыш кож оргаж.
Йыр нарынчаҥын шудыжат
Шога кошкен верешыжак.
Мӧҥгеш—уэш пуа мардеж,
Лышташ ора юж ден пӧрдеш.

Антонов Ивук.

1940 ий сентябрь, Йошкар-Ола.

Водоемлаште мом ышташ?

Шошым ышташ тӱҥалме водоем-шамыч чылан гаяк ямде улыт. Шӱдӧ дене пӱа да ер шамыч нунын лийдыме вереш шочыныт. Пионер-шамычлан тиде водоемлаште мом ышташ?

Пушеҥге-шамыч вӱдым аралат

Йырже пушеҥгым шындылаш гын, шокшо кеҥежым даже эн изи пӱат огеш кошко. А чара, пушеҥге - шамычын ӱмылышт дене петырныдыме пеш кугу пӱа кошк н кертеш.

Теве пионер-шамычлан первый паша: у водоем-шамыч йыр пушеҥгым шындылаш Пӱа да ер-шамычын серешышт эн чотшым уа илана. Уам шындаш йӧсӧ огыл.

Лышташ велаш тӱҥалмекак, шоҥго уан укшыштым 2—$2^1/_2$ метр кутышаным руыза. Укшышт кид кӱжгыт лийышт. Вара нуным водоем йыр шындылза. Шошым нуно вожым колтат да ужаргат. Меҥге - шамыч коклаште вер 2—3 метр кодшо.

Лишне уа уке гын, водоем йыр куэм, пистым, ваштарым да моло пушеҥгымат шындаш лиеш. Нунымат шыжым, но самырык пушеҥгым чодра гыч мланде дене пырля, вожшыге куклен шындаш кӱлеш.

Уа меҥге-шымыч да самырык пушеҥге-шамыч коклаш акацийым, боярышникым, шуан вондым шындаш гын, сай лиеш ыле. Нуно кушкын шарлымекышт водоем йыр ужар печыла кояш тӱҥалыт.

Серым аралыза

Шыже йӱр тӱҥалешат, чыла кӱкшака да курык серла гыч вӱд изи эҥер лийын, пӱашке йога. Те вет шинчеда: изи эҥер-шамыч пушкыдо рокым мушкын наҥгаят. Южгунам вич - куд йӱран кечыште йӧршын тӧр верешак вӱд корем да кугу канава-шамыч лийыт.

Теве тыланда кокымшо пашат уло — водоемын сержым эскераш. Пален налза: кудын тураште сер вашке мушкылтын да нушкын каен кертеш? Серым мушкылт кайымаш деч аралашлан ик сай йӧн—сер ӱмбак шудан мланде пӱчкыш-шамычым опташ. Тыгай пӱчкыш-шамычым лишыл олыкышто ямдылыза да нуным сереш рат дене, вишым ыштен кодыде оптыза. Варажым нуным вичкыж кошар тоя - шамыч дене кырен шындыман: тыге ыштымаш пӱчкыш-шамычлан нушкын волашышт эрыкым ок пу.

Пӱашке йоген пурышо чыла эҥер, йогын-шамычын пундашышкышт кӱйым шараш кӱлеш. Вӱд кӱй ӱмбач йогышыжла эҥер пундашысе рокым ок муш. Тидыже пӱам талкеммаш (куашеммаш) да лавра теммаш деч арала.

Вӱдым йӧратыше растений-шамыч

Вӱдым йӧратыше растений-шамыч шинчыше вӱдыштӧ пеш вашке лектедат. Нунын кокла гыч южыжо кажне пӱаште лийыт гын, пеш сай ыле, а южыштым чарныде пытарен шогыман.

Сер воктен утларакше аир, омыж, тростник, урвоч шудо, рогоза кушкыт. Нунын лышташышт да вургышт ӱмырышт шумеке шӱаш тӱҥалыт. А шӱймӧ годым нуно вӱдын кислородшым налыт да пӱа пундашым локтылыт.

Тиде „уна-шамычым“ сер лишне лекташ тӱҥалмекыштак нуным вожге кӱрышт кышкыза.

Пӱаште пайдале водоросль-шамыч уке улыт гын, вес водоем-шамыч гыч кондаш кӱлеш. Элодея, перистолистник гай водоросль-шамыч вӱдыштӧ кислородым шукемдат. Садлан нунын кушмо верыште вӱдыштӧ илыше тыгыде насекомый да животный-шамыч шукын улыт. Нине вӱдысӧ растений да насекомый-шамыч коллан пеш сай кочкыш улыт.

Колым шукемдыза да аралыза

Яндар, локтылдымо вӱдан кажне пӱаште колым шукемдаш лиеш. Кол завод-шамычын адресыштым муза да колхозда деч шергакан урлык кол-шамычын мыльыштым выписатлаш йодса.

Тидым ыштен кертмешке те пӱашке карака-шамычым колтыза. Телым нуно пӱаште эртарен, шошылан мӧртньым колтат да писын тӱлаҥгаш тӱҥалыт. Ик-кок ий гыч те шке пӱаштыда кугу карака - шамычымат кучаш тӱҥалын кертыда.

Тендан пӱаште кол уло гын, але шыжымак колтен улыда гын, кызытак олымым ямдылаш ида мондо. Телым ий вошт пӱашке юж пурен ок керт. Юж ситыдыме дене пӱаште кол шӱлалтен ок керт да кола. Ий пеҥгыдем шумекак тудым руэн, рожым ыштылза. Вара уржа але шыдаҥ олым кылта-шамычын вуйыштым руэн кудалтыза да кылтам пӱа мучко ямдылыме рожлашке шогалтыза (рожым каток лийшаш вер деч умбаланрак ыштыза). Кылта-шамыч кылмен пижытат, олым вошт пӱашке юж пураш тӱҥалеш. Тыге те колым арален кертыда.

В. Е.

УРОК ДЕЧ ВАРА

УЛИТКА

Тиде кӱртньӧ воштыран оҥгай головоломка. Тыште улитка (А) да раковина (Б) улыт. Тиде ултикым раковина гыч кӱртньӧ воштырым кадыртыде лукташ кӱлеш. Кузе тидым ышташ?

ТУШТО-ШАМЫЧ

Иктыже ойла: „Киялтева“.
Весыже ойла: „Шогена“.
Кумышыжо ойла: „Куржына“.

* * *

Ийым пудыртет — шийым муат.

Отв. редактор— П. А. КЛЮКИН

Э1108. 4—10 Йошкар-Ола, Маргосиздатын типографийже.